

TINO'S REIS
FAMILIEKRONIEK
1921 - 1986

TINO'S REIS
FAMILIEKRONIEK
1921 - 1986

A N N E T T E T H I J S

Tino's Reis, familiekroniek, 1921-1986
Auteur: Annette Thijs
Omslag: Annette Thijs
ISBN 9789403678030
Copyright © Annette Thijs
Uitgave 2022 via Mijnbestseller.nl

Foto voorpagina:

*Begin vijftiger jaren: Tino op de trap van het vliegtuig naar Curaçao
Achter zijn glimlach verborg hij zijn diepste verdriet*

Rechthebbenden van afbeeldingen, voor zover bekend, verzocht ik om toestemming tot publicatie. Wie meent rechten te kunnen doen gelden betreffende afbeeldingen in dit boek verzoek ik contact met mij op te nemen.

VOORWOORD

Tino's reis is een indrukwekkende, rijk gedocumenteerde familiechroniek, waarin de gebeurtenissen in Tino's leven en dat van zijn familie tegen het licht gehouden zijn van de geschiedkundige achtergronden. In Tino's reis maak je kennis met:

I Tino en Fijke en hun familie achtereenvolgens in het gereformeerde Amersfoort voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in Amsterdam, Amstelveen en Kamerik in de jaren zestig, zeventig en tachtig;

II Tino's vader, een gereformeerde bovenmeester, als politiek gevangene in "Oranjehotel" Scheveningen en de concentratiekampen Sachsenhausen, Buchenwald en Dachau in de Tweede Wereldoorlog, en zijn vader, een orgelbouwer;

III Tino's (bijna-)schoonvader als krijgsgevangen majoor in Nürnberg-Langwasser en Stanislau/Birkenau, bij Lemberg, Polen in de Tweede Wereldoorlog en zijn grootvader, een redder van schipbreukelingen;

IV Tino's broer, een overlevende van de eerste politionele actie in 1947, die in 1946 en 1947 op Java gelegerd was, maar die toch niet terugkeerde;

V Tino, een idealistische koloniaal, en Fijke, een naailerares, op Celebes in Indië tussen 1946 en 1950;

VI Tino, die namens de Sticusa tussen 1950 en 1986 van Amsterdam naar Suriname en de Nederlandse Antillen en terug reisde en in de binnenlanden van Suriname tot ereneger benoemd werd.

Ik wens je een goede reis door dit boek!

Annette Thijs

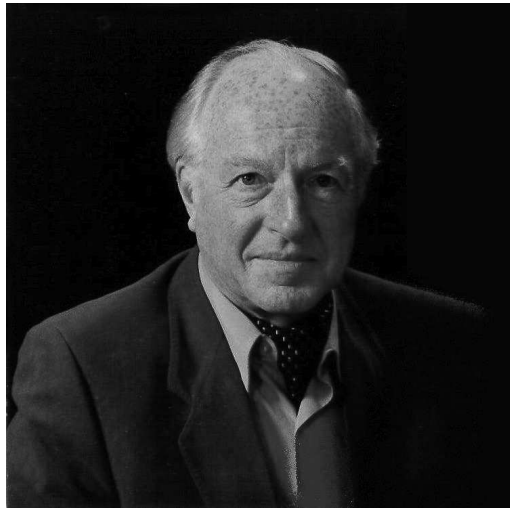
Tino's kleindochter Froukje (dochter van mijn broer Sietsko) vat haar herinnering aan haar grootvader samen met:

"Liefde kan voortkomen uit een bron van pijn en strijd."

De herinneringen van Tino's kleindochter Kirsten (dochter van Marianne) aan haar grootvader zijn warm en respectvol. *"Zijn kale glimmende kop, mooie blauwe ogen, zijn instapschoenen. Zijn handen met sproeten en een ring om zijn pink. Wijs."*

Quod licet Jovi, non licet Bovi

"Wat Jupiter mag, is het rund nog niet toegestaan", van de Duitse schrijver Joseph Freiherr von Eichendorff, maar het is niet helemaal zeker of hij de uitdrukking zelf bedacht.

Tino

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	5
Brief aan Tino.....	9
Afscheid	12
Tino's jeugd	17
Anna Thijs-Cozijnsen	20
Maria Thijs-Bergmans	25
Hillebrand Thijs.....	28
Verzet en arrestatie	34
"Orde"-Dienst	35
Gevangenis en concentratiekampen	36
Bevrijding	43
Ed. Hoornik.....	50
Stijkelgroep	51
PKN	52
Fijke.....	54
Handelingsonbekwaam	62
Anne en Maartje van der Wal-van der Werff.....	77
Maartje van der Wal-van der Werff	80
Anne van der Wal.....	81
Krijgsgevangene.....	82
Oorlog	91
Emigreren	106
Brieven van Fijke.....	116
Republiek Indonesia	124
Spijtoptanten	126
Nieuw Guinea.....	127
7 December Divisie	128
Sietsko Hillebrand Thijs	130

Brieven	131
Laatste brief	158
Trek terug, laat mij hier.....	159
Terug naar Nederland	167
Amersfoort	171
De Sticusa	183
Opkomst en ondergang van twee Sticusa's	183
Het begin	183
Suriname en de Nederlandse Antillen	185
Eerste Sticusa	187
Kritiek.....	188
Indonesië	191
De West	191
Liquidatie eerste en start tweede sticusa.....	192
Activiteiten van de Sticusa	194
Waardering voor Sticusa	199
De Sticusa, het einde	200
Eigen herinneringen aan de Sticusa.....	202
Lintje	203
Amsterdam en Amstelveen	204
Kinderen	207
Kleinkinderen	218
Weg.....	222
Gereformeerd.....	228
Klassieke muziek	243
Sinterklaas, Kerst, oud jaar.....	245
Slotwoord - bedankt.....	246
Bibliografie	251

BRIEF AAN TINO

Lelystad, 9 januari 2020

Dag papa,

Aan het begin van mijn boek over jouw levensreis betrek ik jou hier ook bij, maar misschien is het niet eerlijk om je een brief te schrijven, omdat je niet meer kunt antwoorden. Je had geen tijd meer om je memoires te schrijven, anders had ik die graag eerst willen lezen. Het zou me niet verbazen als je daartoe inderdaad plannen had. Er is een berg aan foto's en documenten uit jouw leven, variërend van schoolrapporten en voedselbonnen en een persoonsbewijs uit de oorlog tot brieven van je broer Sietsko en van je echtgenote Fijke en niet te vergeten het Sticusa Journaal. Nu die memoires er niet zijn, ging ik aan de slag met het genoemde materiaal en met de herinneringen van ons, jouw nakomelingen en wat anderen over jou schreven of zeiden om erachter te komen wie je eigenlijk was. Omdat ik zo weinig van je weet en zoveel niet begrijp, begon ik dit boek te schrijven. Ik hoop meer over je te weten te komen, waardoor ik je misschien beter zal begrijpen. Ondanks de leuke en mooie stukjes, die er ook zijn, werd het geen vrolijk boek. De tijd waarin het speelt was zacht gezegd niet altijd even makkelijk. Mijn speurtocht naar jullie geschiedenis bracht vooral daarom toch wel begrip voor en verzoening met jou. Je was niet alleen een vader, maar ook een kleinzoon, een zoon, een broer, een schooljongen, een student, een voorzitter, een onderduiker, als "Hendrik van den Oever" een scheepsbouwkundig tekenaar zoals op je persoonsbewijs vermeld staat, een echtgenoot, een schoonzoon, een koloniaal, een bestuursambtenaar, een werkloze, een secretaris, een directeur en een Opa.

Als je in de West was, liet Fijke ons wel eens een brief aan jou schrijven. Je schreef terug, dat mijn brief het netst geschreven was van de brieven van alle vijf de kinderen. Dank je wel voor het compliment. Nu schrik ik ervan, dat ik je weer een brief moet schrijven.

In oktober 1986 overleed je na een veelbewogen, maar te kort leven en ik word nog steeds verdrietig als ik aan je denk. Naarmate het boek vordert en groeit komt dat verdriet meer en meer aan de oppervlakte. Mijn verhaal over jou begint met mijn verbazing over de enorme aantallen mensen die aanwezig waren bij jouw begrafenis in oktober 1986 en hoe die verliep voor ons, jouw kinderen. Het verschil in beleving van de mens Tino tussen de enkele honderden aanwezigen bij jouw begrafenis en tussen jouw vijf kinderen onderling is groot. Eén van de sprekers had een toespraak zullen houden als je op je 65ste verjaardag voor de tweede maal geridderd zou worden, maar je overleed voor die tijd. Deze spreker memoreerde nu in zijn toespraak op jouw begrafenis tussen alle lof en bewondering dat je links ging rijden als het rechts moest zijn en andersom en dat je veel mopperde op het weer, maar ook op andere mensen en behoorlijk driftig kon zijn. Het links of rechts rijden maakte onderdeel uit van een zekere mythevorming rondom jouw persoon, omdat jij als secretaris een permanente factor was in de Adviesraad voor Culturele Samenwerking tussen de Landen van het Koninkrijk, waarbinnen een voortdurende wisseling van de wacht plaatsvond. Er deden allerlei verhalen over jou de ronde. Ik ben nog op zoek naar die verhalen.

Je was zo geliefd bij zoveel mensen om je heen, maar een aantal van je kinderen hebben ook zoveel heel verdrietige, pijnlijke en angstige herinneringen aan je. Voor enkelen van ons kwam jouw menselijke en zelfs gezellige kant pas naar voren in onze studententijd, toen jouw opvoedtaak ten einde was. In die tijd zag ik je milder en opener worden en zag ik hoe je meer kon ontspannen. Je ging ook voor ons lijken op de geweldige secretaris/directeur, zoals velen je beschreven in het Sticusa Journaal van 15 oktober 1986: een goede organisator, altijd hard werkend, correct, behulpzaam, een echte vriend, beroepsmatig kende je iedereen. Je zei wel eens, dat jij ons beter kende dan wij onszelf kenden. Daar kon ik mij toen, maar ook nu nog niets bij voorstellen. Waar doelde je op?

Jij praatte nooit over jouw verdriet. Dat hoorde niet in die tijd. Niemand deed dat, ook wij hoefden dat niet te doen. We konden niet gewoon zeggen wat we dachten. "Bijt liever een stuk van je tong af!" was het als wij boos waren of "bewaar je tranen maar voor later". Het verdriet was daarmee niet weg, maar je bleef het je leven lang met je meedragen en het kwam in allerlei vormen naar buiten, naar je vrouw en je kinderen toe. Ik wil weten waar jouw verdriet vandaan komt. Dit soort herinneringen delen wij met velen, de "boomers", die net als wij in de naoorlogse jaren opgroeiden en van wie velen eveneens hun grootouders of vaak veel meer familie niet of nauwelijks meemaakten, maar die als ze er wel waren nooit over het verleden praatten.

Dus ben ik gaan puzzelen. Ik noteerde wat ik wel weet over jou en over de mensen om jou heen, de gezinnen waar jijzelf en Fijke uit kwamen, jullie ouders en voorouders, jullie kinderen, mijn broer en drie zussen en mijzelf en derden die door vriendschap of door omstandigheden min of meer bij deze groep hoorden. Ik zocht, voor zover dat mogelijk was, uit hoe jouw drie geliefde gezinsleden waren, die veel te vroeg uit jouw en daarmee ook ons leven verdwenen: je moeder, je vader en je broer over wie je met ons nooit met een woord sprak.

Ik achterhaalde waarom mijn beide Opa's, jouw vader en die van Fijke, in de Tweede Wereldoorlog in Duitsland en Polen werden opgeborgen, de een als politiek gevangene achtereenvolgens in drie concentratiekampen, de ander als krijgsgevangene, en iets over hoe het hun in die tijd verging. Zij zaten onafhankelijk van elkaar lange tijd gevangen op verschillende locaties. Beiden waren lid van de illegale anti-Duitse "OrdeDienst". De Amerikanen bevrijdden jouw vader uit Dachau in 1945, de Russen bevrijdden in datzelfde jaar Fijkes vader uit Stanislau.

In dit boek verwerkte ik veel brieven, niet één daarvan van jou. Van je jongste broer Sietsko zijn er 26 brieven die hij vanuit Indië aan jullie oudste broer Herman en schoonzus Jeanne en aan jullie ouders schreef in zijn korte tijd als dienstplichtig militair na de Tweede Wereldoorlog. De brieven geven een beeld van hoe het hem verging daar in Indië en van wat voor een jongen hij was. Fijke schreef naar jou in Indië toen jij daar al was, en vanuit Indië aan haar ouders over de uitstapjes die jullie samen daar maakten en waarvan ze zo genoot. Die brieven geven een beeld van hoe verliefd jullie waren en waarmee Fijke bezig was, hoe zij toen dacht en hoe zij in het leven stond. Een roze wolk, met daarin geen woord over wat er verderop in Indië gebeurde, maar ook geen enkele aanwijzing voor de tragische afloop van jullie huwelijk na vele jaren. Hoe leefden Fijke en jij voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog en in Indië en hoe vormde

en beïnvloedde dat ons leven en ook dat van onze kinderen en kleinkinderen? Hoe was jouw jeugd, je schooltijd op het Amersfoortse Oldenbarneveltgymnasium, je studie Indologie aan de "Oliefaculteit" of ook wel de "Suikerfaculteit" in Utrecht en het onderduiken tijdens de Tweede Wereldoorlog? Wanneer ontdekte jij, dat de nationalisten in Indië zoveel aanhang hadden? Wat vond jij van het Van Roijen-Roem akkoord, dat op 7 mei 1949 in Batavia werd gesloten terwijl jullie met je gezin op Celebes waren, misschien nog altijd vol idealisme om Indië goed op de rails te krijgen? Had je toen nog hoop dat jullie in Indië zouden kunnen blijven of was het een signaal dat aangaf dat jullie taak erop zat en jullie zo snel mogelijk terug moesten naar Nederland? Jullie vertrokken pas een jaar later. Wat deden de vier jaren in Indië en het abrupte einde van jouw werk daar met jullie? Wist je van tevoren dat je werk in Indië tijdelijk zou zijn? Hoe was daarna voor jou je prachtige, jou op het lijf geschreven werk bij de Sticusa, waarvoor je zoveel waardering genoot? Waardoor werd je zo beschadigd en werd je de vader die wij vijven elk op onze eigen manier kenden? De enkele warme herinneringen die ik aan je heb, koester ik tot vandaag als een kostbaar kleinood. In dit document wil ik vooral daarnaar op zoek gaan. Hoe je ook was als vader, je liet ons, jouw kinderen, afgezien van je vele afwezigheid, nooit echt in de steek en zorgde dat wij alle vijf de opleiding konden doen die voor ons passend of nodig was, ook als dat particulier, dus duur, onderwijs was, zoals voor een van ons, en ongeacht of je een meisje dan wel een jongen was. Hoe moeilijk het voor mij vaak ook was om jouw dochter te zijn, ik wil je bedanken voor alles wat ik van je leerde, zo goed en zo kwaad als het ging, niet alleen hoe ik dingen wel, maar ook hoe ik ze niet wilde in mijn leven, en wat ik ervan kon meenemen op mijn eigen levensreis.

Annette

AFSCHEID

Een maand voor zijn overlijden nam Tino, die toen al ernstig ziek was, op Aruba nog lachend afscheid van de gouverneur van Aruba, Felipe Tromp, omdat hij de maand daarna met pensioen zou gaan. Henk van Bueren, de adjunct-directeur, zou hem opvolgen als directeur van de Sticusa en als secretaris van de Adviesraad. De heer Tromp bedankte Tino voor zijn werkzaamheden in het belang van de culturele ontwikkeling op Aruba.

Drie dagen voor zijn pensionering, op 5 oktober 1986, overleed mijn vader Martinus (Tino) Dirk Thijs na een kort ziekbed in het AMC in Amsterdam. Op zijn afscheidsreis, samen met zijn broer Herman en Hannie, zijn tweede vrouw, naar de West waar hij voor de Sticusa zo veel was geweest, werd hij plotseling letterlijk doodziek. In een overvol vliegtuig zonder voorzieningen voor patiëntenvervoer werd hij naar Nederland terug vervoerd. Binnen een week was hij gesloopt "als een schip, dat in een vliegende orkaan op de rotsen wordt geslagen, en niemand die dat kan afwenden", zoals dr. G. Manenschijn het verwoordde in de afscheidsdienst op 9 oktober in de Pauluskerk in Amstelveen. We wisten dat hij leukemie had. Hij overleed aan een darminfectie.

Onbestaanbaar was het om hem, die nooit ziek was, zo ziek te zien. Wat moet je zeggen tegen iemand die gaat sterven? Ik bezocht hem een aantal malen in het AMC, soms met één van mijn drie zonen. De laatste keer dat ik er was, lag Tino aan de nierdialyse. Hij had veel opgedroogde tranen in zijn ooghoeken. Hij was niet bij kennis.

Tino was officier in de orde van Oranje Nassau en zou bij zijn pensionering een hogere ridderorde ontvangen. Hij had veel plannen voor zijn derde levensfase. Hij zou gaan genieten van de natuur en de muziek waar hij zoveel van hield. Dit en nog zoveel meer mocht hij niet meer meemaken. Wij konden hem nu niets meer vragen, bijvoorbeeld over hoe het ging met zijn vader, in en na diens terugkeer uit het concentratiekamp in Dachau, over hoe zijn vader zelf terugkeek op zijn vierjarig verblijf daar. Hoe het ging met het overlijden van zijn moeder toen hijzelf nog een kind was, hoe het voor hem en zijn twee broers was om in de jaren dertig geen moeder meer te hebben. En vooral hoe zijn ouders waren en zijn jongste broer die veel te jong overleed.

Er waren ongelofelijk veel belangstellenden uit Suriname, de Antillen, Aruba en uit Nederland bij Tino's begrafenis. Hij had vele vrienden. Er was een stoet van tientallen auto's en politie-escorte. Rond de kist en rond het graf op Zorgvlied in Amsterdam waren er heel veel bloemen, kransen en graftakken. Tino was geliefd bij zijn collega's en vrienden in de West. Dit blijkt ook overduidelijk uit de vele warme, waarderende en dankbare afscheidswaarden in het Sticusa Journaal van 15 oktober 1986. Het blad van de Sticusa wijdde twaalf van de twintig pagina's aan Tino's overlijden en zijn vele prachtige werk voor de Sticusa, Suriname en de Nederlandse Antillen gedurende zoveel jaren.

Op Tino's begrafenisdag leek het of ik een toevallige kennis van Tino was en niet zijn dochter. De kist was in de kerk onverwacht al definitief dicht toen ik daar kwam. Dat ik mijn teleurstelling hierover uitte mocht niet baten: de kist bleef dicht. Ik rekende erop dat ik daar nog afscheid van hem kon nemen, maar zag mijn vader na zijn overlijden niet meer. In de kapel bij Zorgvlied in Amsterdam zaten mijn twee jongste zussen en broer en ik ergens achterin de zaal. Op de

voorste rij zat de tweede vrouw van Tino. Rose vertelde mij later haar woorden: "Hier zit ik en daar de rest." Rose begreep hieruit, dat ook zij bij "de rest" hoorde op de begrafenis van haar vader. Mijn ouders waren van elkaar gescheiden, nu leek het of mijn vader ook van zijn kinderen gescheiden was, wat beslist niet het geval was.

Op zijn afscheidsdag in verband met zijn pensionering zou hem een album overhandigd worden met foto's uit de loop van zijn leven als directeur van de Sticusa en 65 brieven, memoranda en groeten van vrienden om afscheid van hem te nemen. Er zijn daarvoor 64 brieven ontvangen en het album zou inmiddels aan zijn echtgenote en kinderen overhandigd zijn als herinnering en als "bron van troost". Geen van Tino's kinderen heeft dit album ooit gezien tot oktober 2022 toen het in twee dikke delen boven water kwam en ik hier en daar kleine aanvullingen kon overnemen in mijn eigen verhaal. Ik lees veel dank en bewondering voor Tino en zijn grenzeloze inspanning voor Suriname en de Antillen, ook iets over zijn eigenzinnigheid en zijn laconieke optreden om grote en kleine conflicten op te lossen, soms met averechts effect, zoals in het verhaal over een ezel op Bonaire die een automobilist de doorgang verhinderde en vervolgens de radiator van diens auto tot moes trapte.

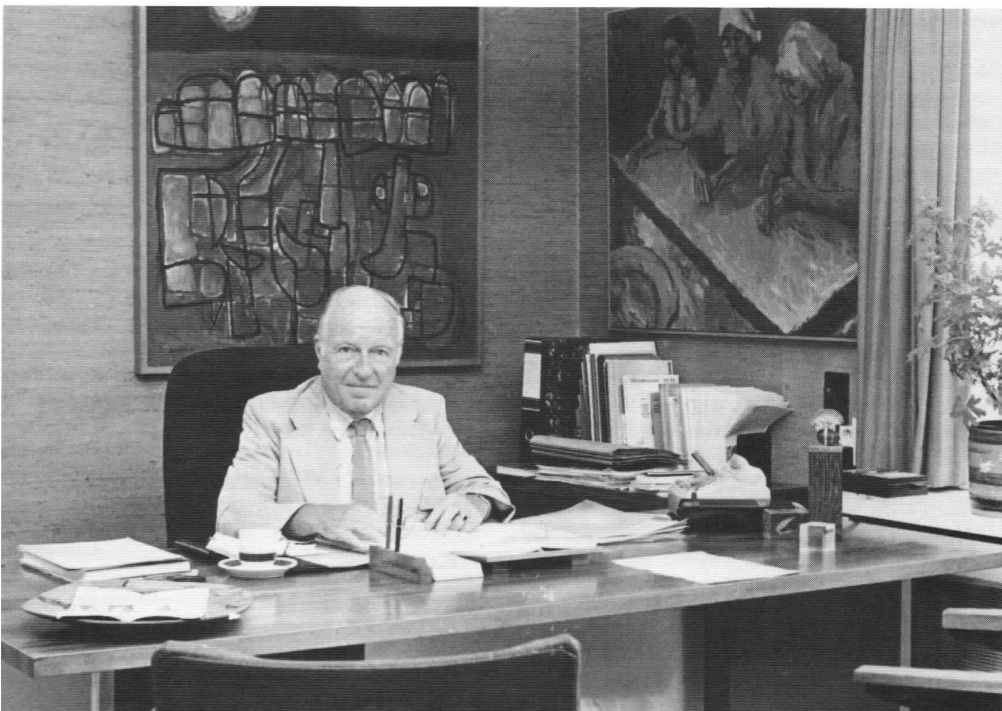
Het Sticusa Journaal van 15 oktober 1986 vermeldt, dat er op donderdag 9 oktober drie vlaggen halfstok hingen bij het Sticusagebouw in Amsterdam. Om half twaalf kwamen vele genodigden en belangstellenden naar de gereformeerde Pauluskerk in Amstelveen om afscheid te nemen van Tino Thijs. Mr. P.J. Verdam, Sticusavoorzitter, en dr. G.H. Veringa, voorzitter van de Adviesraad, spraken een in memoriam uit en dr. G. Manenschijn leidde de afscheidsdienst. Tino's zoon Sietsko dankte de aanwezigen voor de getoonde belangstelling en medeleven. Motoragenten begeleidden een stoet van vele tientallen auto's om op kruispunten het verkeer stil te leggen. Enkele honderden vrienden waren aanwezig bij de teraardebestelling en een dertigtal kransen, graftakken en bloemstukken lagen bij het graf. In diverse soms ontroerende bewoordingen beschreven 43 personen in het Sticusa Journaal hun waardering en bewondering voor de mens die Tino was in zijn werk. Bestuur en medewerkers herdachten Tino met genegenheid, waardering, bewondering, respect en met diepe gevoelens van vriendschap. Onder de vele dankwoorden in het Sticusa Journaal aan het adres van Tino, die ooit in een van de dorpen in de rimboe van Suriname officieel tot "ere-neger" was benoemd, lees ik:

"Ik denk dan aan het tragische moment, toen Suriname drie dagen voor zijn uitroeping tot zelfstandige republiek de banden met Sticusa met een botte bijl doorhakte, aldus de gewenste know how van ons afstotende tevens de kip met de gouden eieren slachtende. Dit was tevens ook het officieel afscheid tussen Tino Thijs en zijn vele Surinaamse vrienden onder alle lagen der Surinaamse gemeenschap.

***Tan boen Tino
Ala sani mu waka boen
Oen sa miti baka"***

(dat is: "Het gaat je goed Tino. Heb het goed daar. We zullen elkaar een keer weer ontmoeten. Is een laatste groet aan een dierbare.")

Ook onder de vijftien tegenstanders van het toenmalige militaire regime van Desi Bouterse, die in 1982 bij de decembermoorden verschrikkelijk mishandeld en vermoord werden op Fort Zeelandia in Suriname was een aantal goede vrienden van Tino. Desi Bouterse, vele jaren president van het bijna failliete Suriname, werd pas in 2019 door de Surinaamse krijgsraad bij verstek tot 20 jaar cel veroordeeld voor zijn aandeel in deze moorden. Hij heeft tot nu toe (2020) zijn straf nooit uitgezeten. In Nederland is hij bovendien veroordeeld voor de handel in cocaïne. Onder Bouterse werden de diplomatieke banden van Suriname met Nederland verbroken.

In verband met zijn naderend afscheid van de Sticusa maakte Franklin Benito deze foto enkele dagen voor Tino's vertrek naar de Nederlandse Antillen en Aruba

Ook op de Antillen wordt geschrokken gereageerd op Tino's overlijden. In rouwadvertenties in de *Amigoe* van 9 oktober 1986 betuigen de besturen en medewerkers van het Cultureel Centrum Bonaire, het Cultureel Centrum Curaçao, de Fundacio Centro Cultural Aruba en van de Sticusa met diep leedwezen en grote verslagenheid kennis te hebben genomen van zijn overlijden.

Het Sticusa Journaal van oktober 1986 bevat onder veel meer 42 korte, anonieme, woorden van dank, waardering en vriendschap aan Tino's adres. Het tweede stukje bovenaan links (Papiaments) luidt: "We moeten ons realiseren hoeveel Thijs heeft gedaan om de Antilliaanse identiteit te

Sticusa Journaal, oktober 1986

Thijs. Op de dag van zijn overlijden, net vóór zijn 65e verjaardag waren 64 brieven ontvangen; deze zijn opgenomen in het album, dat inmiddels aan zijn echtgenote en kinderen als herinnering en als bron van troost werd aangeboden. Uit deze brieven, onderstaand enkele citaten.

Heel wat is over Tino's arme schedel heengegaan, die dan ook kaal werd in de snelle loop der jaren waarin het nodig bleek dat hij datzelfde grijzend haar moest krijgen op zijn tanden, zonder dat men 't merkte: "suaviter in modo, fortiter in re", nietwaar? Wou ik hier ingaan op alwat hij heeft verricht, er zou geen einde komen aan mijn slechte jamberen en slechts herhaling zijn van wat

heid en een soort collegialiteit voor alle kulturele werkers, kunstenaars en bursalen die hem hebben leren kennen maken hem in aller harten een erkende, zo niet de meest vooraanstaande cultuur en kunstpromotor voor de Nederlandse Antillen, die ooit in onze regionen heeft geijverd.

In dat tijdperk begon het plantje, dat bijna onder de banden van de tanks was vermorzeld, weer op te bloeien. Suriname en de Antillen bleven bij Nederland. Er ontstond een culturele driehoeksverhouding en jij had daarbij de bijna onmenselijke taak het evenwicht te bewaren. Dat lukte omdat én op de Antillen én in Suriname instellingen ontstonden die bij jou konden aankloppen en daarbij het geluk hadden aan te kloppen bij een man die al z'n krachten inspande om de aanklopers te leren kennen.

modificeren en te concretiseren. Volgens mij verdient hij een standbeeld hier in Nederland en op de Antillen!

Ik wil polyfonisch luid schreeuwend in alle tonen beëindigen: "Drs. M.D. Thijs is een Nederlander die met daden heeft bewezen dat hij een geboren Antilliaan is. Veel dank"

1, oktober 1986

Alhoewel wij het soms niet eens waren over sommige projecten en/of ideeën, hebben wij – vooral door de grote tact, die je bezit, alle misverstanden prettig opgelost. Ik neem aan, dat je deze bijzondere gave ook elders zal hebben toegepast, waardoor de harmonie, die zo nodig is voor een goede culturele ontwikkeling, bewaard werd.

"Nos mester realisanos cuanto Thijs a haci pa modificá i concretisá identidad antillano. Segun mi e merecé un estatuo aki na Hulanda i un na Antillas!" Mi ke terminá gritando na voz altu, polifónicamente den tur tonalidad: "Drs M.D. Thijs – ata un Macamba cu a proba cu hecho cu e ta antillano naci!" Masha danki.

Tino is als Directeur van Sticusa en secretaris van de Adviesraad daarbij de stuwende kracht geweest. Het zakelijke contact met Tino was steeds prettig en efficiënt. Zijn belangstelling voor Suriname, zijn bereidheid om altijd eigen cultuur uitingen van Suriname te steunen maakten hem tot een geziene gast.

Door het jou geschonken talent om, ook Overzee, goede vrienden te maken, heb je daar succes geboekt en, op zichtbare wijze, mede gewerkt het statutaire doel van de Sticusa te verwezenlijken.

In een dagboeknotitie van nov. 1968 lees ik: "Thijs bellen", een naam die jaar in jaar uit in de agenda's wordt vermeld, meestal in combinatie met "spreken", "schrijven", maar nooit met "borrelen" of "eten"; zelfs in Suriname of Curaçao hadden wij geen zakenlunches of -diners, maar over Rechtshogeschool, De Ronvilleweg, microficheproject en het West-Indisch Plakaatboek hadden wij de mond vol.

taak om de kunstbeoefening te bevorderen.

Laat mij hem liever mogen herinneren aan zijn grote toewijding aan de zaak en, Tino, in dit persoonlijk getuigenis aan je belangstelling voor de medemens door mij ervaren als niet-aflatende behulpzaamheid waar mijn inzicht en/of gezicht te kort schoten.

Uit onze veelvuldige contacten werd het mij duidelijk hoe nauw u zich Verbonden voelde met de West en de daar wonende mensen. Een en ander was steeds bijzonder inspirerend voor mij en mijn werkzaamheden. Hoge bomen vangen veel wind en daar maakte u geen uitzondering op, maar de gevoelens van waardering overheersten steeds.

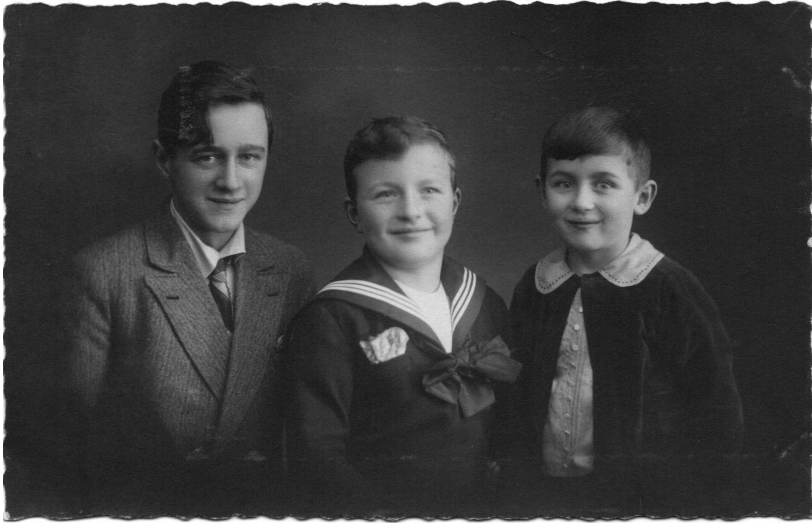
De vele contacten die ik met U tijdens het dienstverband op werkerrein maar ook daarbuiten als ook daarna mocht hebben, zijn mij altijd bijgebleven als fijne contacten die ik persoonlijk zeer waardeerde heb.

Als je jarenlang met elkaar verre reizen maakt naar de West dan voel je zoiets aan en vraag je niet naar concrete aanwijzingen. Je ervaart dagelijks dat je met iemand omgaat die in het geheel niet bevreesd is voor wat is of wat gaat komen.

Hij vertelde mij toen wat STICUSA was en wat het voor onze bibliotheek kon betekenen. Dat laatste heb ik mij goed in de oren geknoopt en heb daar altijd zeer dankbaar gebruik van gemaakt. Het is daarom ook dat wanneer ik aan meneer Thijs denk, ik onwillekeurig terug moet denken aan mijn jeugd... Sinterklaas.

TINO'S JEUGD

Martinus Dirk Thijs werd op 8 oktober 1921 geboren aan de Parklaan in Veendam. Hij was de middelste van drie zonen, Herman (Hermannes), Tino (Martinus Dirk) en Sietsko, in het gereformeerde gezin van mijn grootmoeder Anna Thijs-Cozijnsen en grootvader Hillebrand Thijs.

Herman, Tino en Sietsko

Herman, Tino, moeder Anna en Sietsko

Den tienden Oktober

negentienhonderd een en twintig, verscheen voor mij, ambtenaar van den burgerlijken stand der gemeente VEENDAM:

Ghillebrand Thijs, oud vijfendertig jaren, van beroep Landwijzer wonende te Veendam, die mij heeft verklaard, dat op den achten Oktober negentienhonderd een en twintig, des na middags te vier uur, in de Parklaan, binnen deze gemeente, een kind is geboren van het mannelijk geslacht uit zijn echte moeder Anna Corijnsen, Landw. beroep, wonende te Veendam.

aan welk kind de voorna men Martinus Dirk word gegeven.

Deze aangifte en verklaring zijn geschied in tegenwoordigheid van Jan Postema, oud vijfentwintig jaren, van beroep onderwijzer wonende te Veendam, en van Jans de Groot, oud negentwintig jaren, van beroep onderwijzer wonende te Veendam.

Waarvan akte, die ingevolge de wet is voorgelezen.

M. Nijz
Postema de Groot Ermeijer

Voor eensluidend afschrift.

Veendam, 14 aug. 1920

De ambtenaar van de burgerlijke stand,

Uit het familiearchief: Tino's geboortebewijs

Het gezin woonde na de verhuizing vanuit Veendam in Amersfoort, aanvankelijk aan de Schimmelpenninckstraat, daarna aan de Sint Ansfriusstraat 10, op een steenworp afstand van de school waar vader Hillebrand Thijs hoofd der school was.

Als je aan de kleuter Martinus vroeg hoe hij heette, antwoordde hij "Martien". Het antwoord "O!" van de vragensteller vatte hij op als een correctie op zijn antwoord, zodat hij de volgende keer "Tino" zei. Zo kwam hij aan zijn roepnaam Tino.

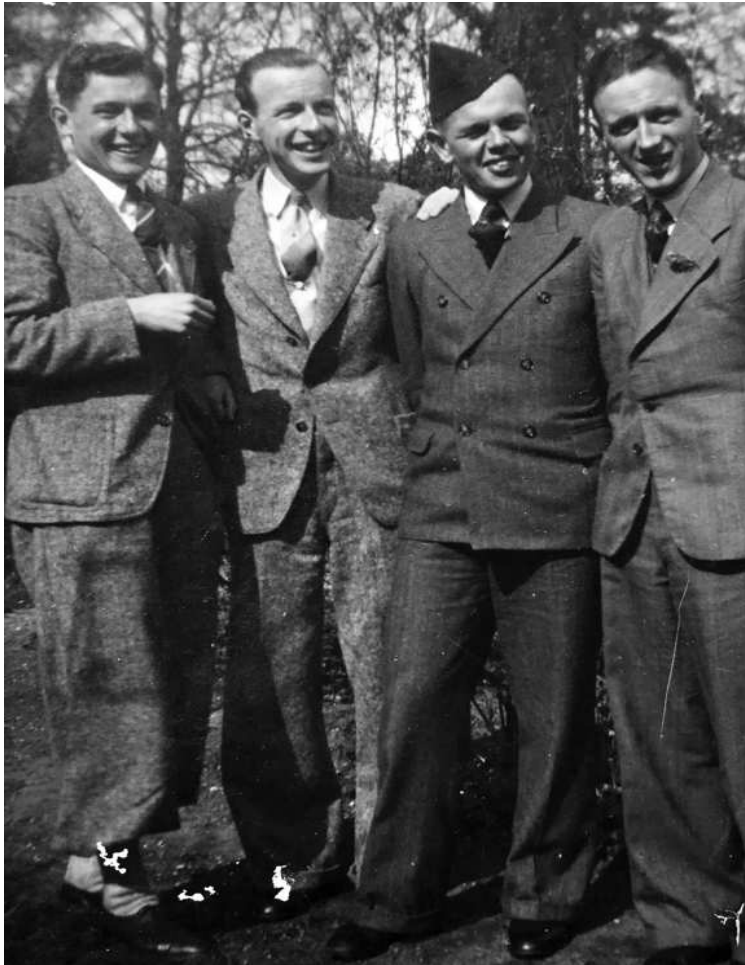
Na de Lagere School aan de Johannes van Dieststraat bezocht Tino vanaf 1934, met een vrijstelling voor het mondeling (toelatings-)examen, het Oldenbarnevelt Gymnasium, dat toen gevestigd was aan de Groen van Prinstererlaan. Hij zat daar in dezelfde klas als Walther Gordijn, die een goede vriend van Tino werd, dezelfde studie ging doen als hij en later evenals Tino voor de Sticusa ging werken. In 1941 deden zij examen.

Onze liefde voor sport en bewegen hadden wij als kinderen niet van Tino, maar van Fijke. Tino had op school de pech, dat een arts zei, dat hij een hartafwijking (een "vergroot hart") had. Om die reden mocht hij van deze dokter nooit meedoen met gymnastiek en moest hij tijdens de gymlessen altijd bij de ongestelde meiden op de bank zitten. Daarover had hij flink de smoor in. Ook werd hij wegens die vermeende hartafwijking in de oorlog afgekeurd voor de militaire dienst. Later is er nooit meer iets van een zwak hart gebleken, maar aan de verloren gym-uren hield hij over dat hij nooit iets met sport had, afgezien van wandelen en fietsen tijdens onze vakanties op Terschelling en later in Luxemburg. Tino kon enorm genieten van het bos, waarvan hij de geur gretig opsnoof en van de wuivende gouden korenvelden. Bij het wandelen in Luxemburg leerden we op de zeldzame steile wandelpaadjes van Tino dat je bij hoogtevrees naar de bergkant moest kijken en niet in de diepte. Wandelen moest altijd kalm gebeuren, want hij wilde wel afvallen, maar hij wilde rustig afvallen, zoals hij wel eens zei.

Tino's oudste broer Herman, die zeven jaar ouder was dan Tino, was als zevendemaands baby een zwak poppetje en werd daarom altijd ontzien en verwend met roomboter. Tino vertelde wel, dat Herman als kleuter ergens vanaf getild wilde worden en daarom riep: "Wie wil mijn aanpakkertje zijn?" Herman was best ijdel en hoorde graag complimentjes over zijn uiterlijk. Zijn vrouw, tante Jeanne was en bleef altijd heel verliefd op hem. Zij hadden een goede, maar platonische relatie. De jongste broer Sietsko Hillebrand was ieders lieveling, alleen: hij mocht niet zo jong dood gaan. In Nederlands Indië werd hij op 13 november 1947 op 23-jarige leeftijd vermoord.

Ik heb wel horen vertellen, dat Tino als kind, maar ook op school, al flink kon pesten, maar uit de brieven van zijn broer Sietsko, die hij vanuit Indië schreef aan Herman en Jeanne, blijkt, dat Tino daarin niet de enige was en dat broerie Sietsko, zoals hij zichzelf in zijn brieven wel noemt, er ook wat van kon. Daarbij moest zijn schoonzus het vaak ontgelden. Mijn broer Sietsko, die in 1948 in Indië geboren werd, kreeg de voornamen van zijn oom. Hij vroeg Tino wel eens of die van hem verwachtte dat hij het verlies van zijn broer zou goedmaken of zijn rol overnemen, een onmogelijke opdracht.

Mijn broer neemt het zijn vader niet kwalijk, dat hij nooit over onze oom Sietsko heeft gesproken, maar het had wel geholpen als hij dat wel gedaan had. Als bijna-gezinslid of huisvriend moet ik ook Henk Bolle vermelden. Hem zagen we vaak op bezoek komen, toen we nog klein waren zelfs ook als Sinterklaas.

Sietsko, Tino, Henk Bolle, Herman

ANNA THIJS-COZIJNSEN

Tino's moeder, mijn Oma Anna Thijs-Cozijnsen werd geboren op 21 augustus 1884 in Barneveld en overleed op 5 maart 1935 in Amersfoort. Zij trouwde op 14 augustus 1912 met Hillebrand Thijs, onderwijzer.

Zij was een dochter van Martinus (roepnaam Martien) Cozijnsen (schilder, geboren op 24 augustus 1852 in Barneveld als zoon van Dirk Cozijnsen, schilder en Stijntje van Bruggen, en overleden in 1930 in Zeist) en Antje Cozijnsen-van Ree (geboren in 1850, Hoogland, overleden op 1 november 1923 in Barneveld) en een zus van: Costera*), (geboren op 11 mei 1887 in Barneveld, zij trouwde op 1 oktober 1913 met Zwerus de Nooij),

Dirk,

Christina,

Lubbertus (makelaar, overleed op 26-02-1951 op 62-jarige leeftijd in Barneveld),

Willem Anton en

Jan Cozijnsen.

Anna Thijs-Cozijnsen

*) MACOSTAN: Tino's tante Costera Cozijnsen trouwde in 1913 met Zwerus de Nooij, die evenals haar vader Martinus schilder was. De vader van Zwerus, Willem de Nooij, kwam uit een oud Nijkerks schildersgeslacht (schilders sinds 1754) en vestigde in Ede een schildersbedrijf waar in de winter verf geproduceerd werd. In 1919 droeg hij het bedrijf over aan zijn beide zoons Pieter en Zwerus. In 1920 richtten zij samen met hun jongste broer Ko de verffabriek Macostan op. De naam van de fabriek is samengesteld uit de voornamen van de drie echtgenotes van de broers: MARIa-COSTera-ANna. In 1993 hield de fabriek na verkoop van aandelen na 74 jaar op te bestaan.¹⁾

¹) Bron: <https://gemeentearchief.ede.nl/kennisbank/11-economisch-leven/macostan-verffabriek/>

De familie van Tino's moeder, van links naar rechts, zittend: Dirck, Vader Martinus (Martien), Moeder Antje, Bertus (of Lubbertus), staand: Christien, Willem, Costera, Anna (Tino's moeder), Jan.

Tino's ouders, mijn grootouders, waren overleden voor mijn geboorte en ik moet het dus doen met de korte verhalen die anderen over hen konden vertellen. Tino vertelde mij nooit iets over zijn moeder. Wij dachten als kinderen, dat je over die dingen nu eenmaal niet praatte, en vroegen er ook niet naar. Tino's moeder was voor ons een portretfoto aan de wand in de zitkamer. Mijn oudste zus Marianne weet over haar te vermelden, dat zij heel precies was in het indelen van stapeltjes bedlinnen in kisten. In die tijd stelde men daar een eer in en nam eventueel bezoek zelfs wel mee naar boven om met de inhoud van de linnenkast te pronken. Oma's kleindochters erfden dit perfectionisme geen van allen van haar. Wel is er een rode draad van perfectionisme te vinden bij Tino, en op sommige punten bij mij (maar niet op het gebied van stapeltjes linnen) en mijn kinderen. De zus van Tino's moeder, tante Costera, ontmoette ik een enkele keer. Zij was getrouwd met oom Zwerus en samen werden zij wel Zweetje en Costeertje genoemd, onder meer in de brieven die Tino's broer Sietsko schreef vanuit Indië. Zweetje was volgens hem nogal prekerig en had er commentaar op, dat Sietsko een Engelse verloofde had.

Opa en Oma waren voor ons dan ook de ouders van Fijke. Oma was Oma Thijs, de tweede moeder van Tino. Aan hen heb ik warme herinneringen.

Anna Thijs-Cozijnsen overleed op 5 maart 1935, 51 jaar oud, na een lang ziekbed thuis aan de gevolgen van een hersentumor. Zij moet veel pijn hebben geleden, zo getuigde mijn voormalige schoonmoeder, die mijn ouders kende van het

gereformeerde Amersfoort van vroeger. Tino, op 8 oktober 1921 geboren, was 13 jaar toen zijn moeder overleed. Tino's oudste broer, oom Herman, moest zoals dat ging in die tijd, tijdens zijn moeders ziekbed van de HBS af om thuis zijn moeder te verzorgen. Hij kon daardoor zijn school niet afmaken.

De zesjarige leerplicht voor kinderen van zes tot twaalf jaar bestond sinds 1901 en was in 1928 verlengd naar een zevenjarige leerplicht, in 1942 naar acht jaar, in 1969 naar negen en in 1975 naar 10 jaar. In dat jaar gold de leerplicht vanaf de eerste volledige maand waarin het kind vijf jaar is geworden en vanaf 2007 bovendien tot het achttiende levensjaar als het nog geen basiskwalificatie (havo, vwo of mbo-2) heeft gehaald.

De in 1935 geldende zeven verplichte schooljaren vanaf zijn zesde tot zijn dertiende jaar zaten er voor Herman al op, dus was het voor de wet geen probleem voor hem om van school te gaan om voor zijn moeder te zorgen. Toen zijn moeder overleden was, had hij echter geen trek meer in school en is hij gaan werken in een herenmodezaak, aanvankelijk als verkoper en later maakte hij daarin zijn carrière.

*Heidelberg
Na een vakantieis met
Hillebrand naar deze
stad in Duitsland
borduurde Anna Thijs-
Cozijnsen dit schilderij
met zicht op
Heidelberg.*

*Overlijdensbericht van Tino's moeder
in De Standaard ²*

In vollen vrede is van ons
heengegaan onze zeer lieve
Vrouw en Moeder, Mevrouw
ANNA THIJS—
COZIJNSEN,
in den ouderdom van 50 jaar.
H. THIJS.
HERMAN.
TINO.
SIETSKO.
Amersfoort, 5 Maart 1935.
St. Anfridusstraat 10.
De teraardebestelling zal
plaats hebben Vrijdag 8
Maart a.s., op de begraaf-
plaats „Rusthof”. Vertrek
van het sterfhuis 2 uur n.m.

² "Familiebericht". "De standaard".
Amsterdam, 1935/03/05 00:00:00,
Geraadpleegd op Delpher op 07-10-
2020,

MARIA THIJS-BERGMANS

Mies Thijs-Bergmans, geboren op 17 december 1893 in Leeuwarden, trouwde op 28 juli 1937 in Amersfoort op 43-jarige leeftijd met Hillebrand Thijs, die toen 50 jaar was. Zij was een dochter van Kornelis Bergmans en Alberta Ravesloot. Zij overleed op 2 juli 1962 te Amersfoort.

Na het overlijden van Tino's moeder volgden in het huis aan de Sint Ansfridusstraat enkele huishoudsters. Tino vertelde dat hij en zijn broers niet altijd de vereiste eerbied voor hen hadden en dat zij als blijk daarvan in de woonkamer graag paardje reden op de rug van de dames. Achteraf vond hij dat van zichzelf nogal respectloos tegenover hen.

Later deed de tweede vrouw van mijn Opa haar intrede: Maria (Mies) Thijs-Bergmans, onze latere Oma Thijs. Haar voorgangster Anna heeft haar toen zij ernstig ziek was aan mijn Opa aanbevolen als haar opvolgster. Ik ben Oma Thijs, de eerste, dankbaar dat zij een zó lieve vrouw aan haar man aanwees als haar opvolgster, toen zij zou overlijden. Wij hadden geen lievere Oma kunnen hebben dan deze Oma Thijs, de tweede. Wij waren dol op haar en wij waren haar oogappeltjes, vooral de drie jongste kleinkinderen, die in haar huis werden geboren. Zij had zelf geen kinderen gekregen, anders dan haar stiefkinderen: Tino en zijn twee broers. Zij spraken en schreven altijd respectvol en liefdevol over haar als "Moeder". De kinderen van haar twee overgebleven stiefkinderen waren ook helemaal haar kleinkinderen. Voor ons was zij een lieve Oma, waar we graag logeerden. In haar buffetkast stond voor elk kleinkind, dus ook onze twee nichtjes, Elsje en Fennie uit Amsterdam, een snoeptrommeltje, waarin ze voor de "eigenaars" van de trommeltjes elk een exact gelijk aantal snoepjes uittelde. Niemand mocht tekortkomen.

Als iemand voor het huis langs liep en daarbij onbeschaamd naar binnen keek, zei ze droogjes: "Dag meneer (of mevrouw) wat kijk je?" Ook had ze een secretaire waarin ze achter het binnendeurtje een paar prachtig geklede poppen bewaarde. Het was spannend als eerst de schrijfklep van de secretaire en daarna het binnendeurtje openging en je de poppen mocht zien, ook later tijdens een logeerpartij.

Van Oma mochten wij, de tweeling, alles wat van onze ouders niet mocht. Zij vond het mooi als wij lol hadden door aan het eind van een logeerpartij met een krukje over het zachte tapijt van haar deftige salon te sleeën. Als Tino op dat moment binnen kwam en dat zag, werd hij boos en was het uit met de pret. Op

Oma Thijs, Mies Thijs-Bergmans

zolder had Oma een schatkist, waaruit Hilde een olifantje kreeg en ik een mooi wit porseleinen babykopje. Hilde heeft nog steeds een olifantenverzameling. Ook mijn moeder Fijke kon het goed vinden met Oma Thijs. De inwoning van ons grote gezin in het huis aan de Sint Ansfriusstraat ging dan ook acht jaar goed, terwijl er toch heel wat is voorgevallen.

De lieve Oma Thijs, Mies Thijs-Bergmans, kon als ze daarvoor goede redenen

Oma Thijs met Tino en Roosje in de tuin

had, ook boos worden. Toen de oudste twee kinderen, Marianne en Sietsko de voordeur van het huis bekrasten met stenen riep zij vertwijfeld uit: "Tuig van Laban!" Daarmee verwees zij naar het Bijbelverhaal, waarin oom Laban zijn neef Jacob bedroog, nadat deze zijn broer Esau eerst had bedrogen. Zijn moeder Rebecca stuurde hem daarop naar haar broer Laban. Deze liet Jacob zeven jaren werken om daarna als beloning met zijn geliefde Rachel te mogen trouwen. Op de trouwdag bleek Rachels oudere zus Lea de bruid te zijn in plaats van Rachel. Daarna mocht hij opnieuw zeven jaar voor Laban werken om eindelijk ook met Rachel te kunnen trouwen. Een ander incident was mijn broers behulpzaamheid bij de naar zijn smaak te lange bontjas van Oma. Hij knipte er aan de onderkant een rand af met de opmerking "er moest een stukje af", wat daarna een gevleugeld woord werd in de familie. Ik weet niet wat Oma's reactie hierop was. Zelf schrok ik tenslotte flink toen ik als kind op de trap staande een rijmpje